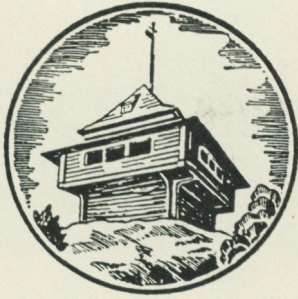

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1956**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1956

Redaktion:

GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

Omslagsbilden: Herrar vid bålen.

Detalj ur oljemålning, föreställande ett dryckeslag omkring 1740.

Okänd konstnär. Nordiska museet.

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1956

Djuptrycksplanser från Nordisk Rotogravyr

"FOLKLIVET I LEVANDE DRAG"

Några reflexioner om museiprinciper i anslutning till
Nordiska museets nyordnade avdelning för
de högre ståndens husgeråd

av Andreas Lindblom

Bernhard Salin, Nordiska museets och Skansens förste gemensamme styresman efter Artur Hazelius, berättade en gång för mig hur det kändes när han 1903 ställdes inför uppgiften att installera de enorma föremålssamlingarna i den nya byggnaden på Lejonslätten. Alltsedan museets tillblivelse 1873 — sju år efter ståndsriksdagens upphörande sålunda — hade föremålsbeståndet i stort sett varit uppdelat efter de gamla stånden, i detta fall reducerade till tvenne: allmoge och högre stånd, vilket för övrigt alltjämt i stort sett är gällande för det museets svenska bestånd som är äldre än senare hälften av 1800-talet. På golvet i museets jättelika hall låg — så berättade Salin — alla de hundratusen allmogeföremålen utbredda, på många ställen upptornade i väldiga högar. Hur skulle man gruppera och utställa allt detta? Efter användningen eller själva materialet, efter åldern eller ursprungsorten?

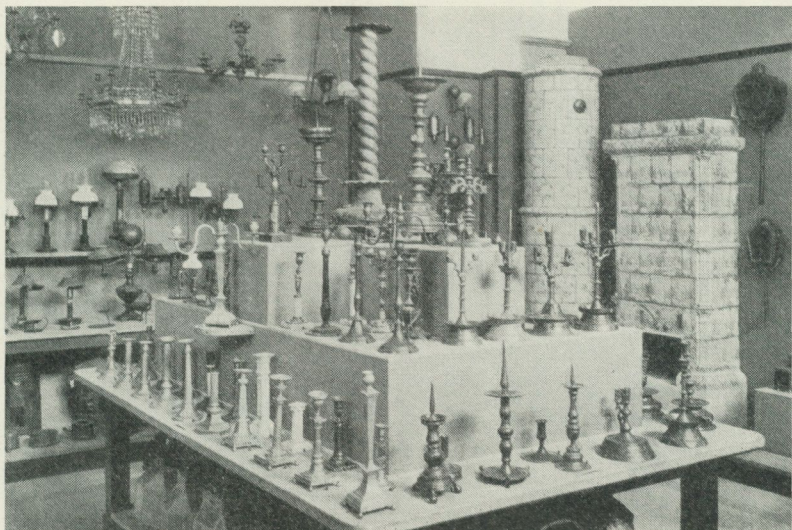
Flera fantasifulla idéer om museets ordnande hade framkommit under åren efter Hazelius' fränfälle 1901. Med avseende på allmogeavdelningen förelåg ett enkelt och realistiskt förslag som utarbetats av museets tjänstemän P. G. Vistrand och N. E. Hammarstedt och som framlämnats i november 1901 till "kommittén för inredning af Nordiska museets byggnad". De två framstående etnologerna ansåg att avdelningen borde utformas i "grupper, ordnade efter föremålens ändamål, ålder och typ", förslagsvis "Fiske och enklare samfärdsel till sjös, Jakt och djurfångst, Boskapsskötsel och ursprungligare mejerihandtering, Åkerbruk,

Geografisk uppställning, Västmanland. Exempel på allmogeaavdelningens tidiga anordning i Nordiska museet.

Enklare samfärdsel till lands, Linberedning, spånad och med textilhemslojd förbunden verksamhet, Allmogeväfnader, Allmogesniderier och mindre träkärl, Allmoge keramik, Elddon och belysning, Byalaget och allmogens ursprungligare samfundsväsen samt Årshögtider och forntro”.

Salin beslöt emellertid att välja en egen väg, nämligen att följa den *geografiska* principen, dvs. att ensidigt betona ursprungsorten. Säkerligen var det ej utan grundligt betänkande som han fattade sitt beslut. Han ansåg troligen att tiden ännu inte var mogen för någon annan uppordning. Man kunde ju eljest ha väntat att han som den skolade arkeolog han var skulle försökt göra en indelning av Sverige i mer enhetliga kulturområden och inom olika föremålsgrupper arbetat efter den s. k. typologiska metoden. För enstaka sådana grupper — exempelvis selbågar och lokor i vissa provinser — tillämpade han dock den typologiska utställningsmetoden.

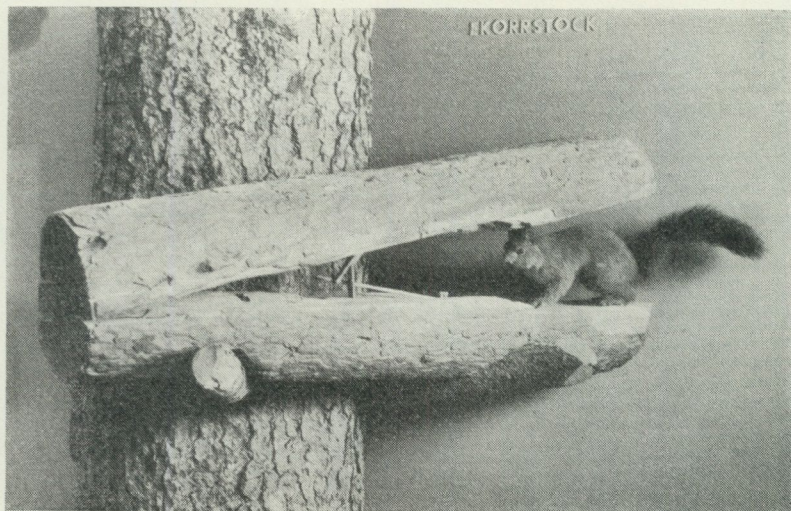

Från Nordiska museets forna avdelning för "Eldens ekonomiska användning". Arrangemanget präglas av frimärkssamlandets glädje över typer och varianter.

Det är emellertid troligt att Salin insåg riktigheten av Hammarstedts och Vistrands idéer. Sannolikt fruktade han likväl — säkert med rätta — att dessas realiserande skulle uppskjuta museets efterlängtnade invigning i ytterligare ett par år.

Även om man alltså måste beklaga att etnologiska synpunkter då ej blev tillämpade, måste man likväl framhålla som en fördel av den salinska ordningen att museibesökarna lätt kunde orientera sig och finna sin hemprovins, för att där lära känna dess rika eller fattiga ortskaraktärer. Härigenom kom det att vila en fläkt av bygderomantik över allmogerummen, en stämning som Salin och flera av hans tjänstemän — ej minst Gunnar Hazelius, Arturs son — nog ej var okänsliga för.

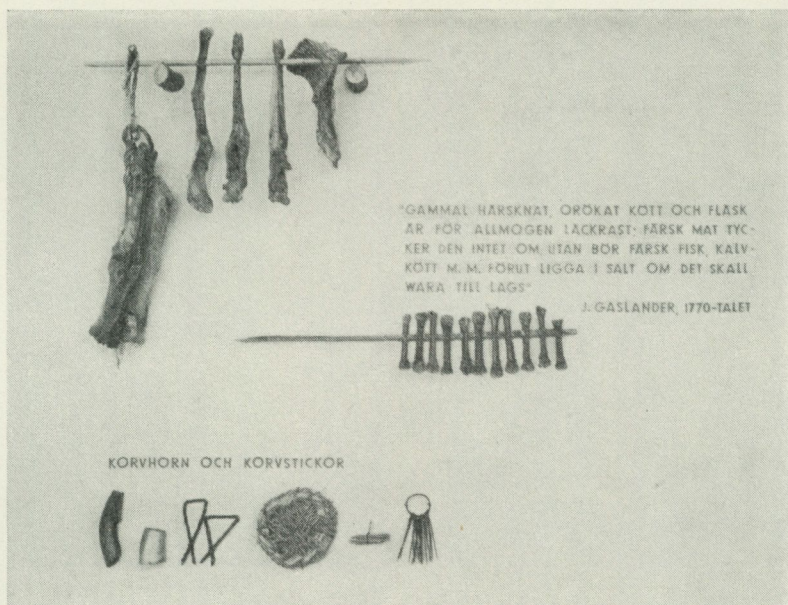
Det kunde emellertid ej hjälpas att under årens lopp den geografiska principen verkade alltmer otillfredsställande. Från somliga provinser där insamlarna varit energiska — exempelvis Småland med P. G. Vistrand, många år intendent vid museet —

Detalj ur en etnologisk uppställning. Nordiska museets nya jaktavdelning.

blev materialet överrikt. Medan exempelvis Östergötland och Gotland av olika skäl kom att på besökaren verka fattiga. Landskapsindelningen gjorde även att vissa i och för sig ganska enhetliga grupper, exempelvis det småländsk-halländsk-blekingska bonde-måleriet, blev bortplottrat i flera rum.

Redan Artur Hazelius hade i museets äldre lokaler vid sidan av allmoge- och högeståndsavdelningarna ordnat vissa permanenta utställningar, baserade på föremålens funktionella karaktär, nämligen Hantverks- och skrå- samt Marin- och Farmaceutiska avdelningarna. Av dessa har Skråavdelningen förblivit levande, omordnad först av Sune Ambrosiani och nu senast av Bengt Bengtsson. Undan för undan skapades under Salins tid en del nya dylika avdelningar, t. ex. Eldens ekonomiska användning (Ambrosiani), Jakt (Nils Keyland; omordnad av Albert Eskeröd), den Lapska (Hammarstedt; omordnad av Ernst Manker) samt Musik-, Leksaks- och Textilavdelningarna. Denna väg fortsattes framgångsrikt under Gustaf Upmarks tid med exempelvis Forntro och folksed, ordnade av Hammarstedt, samt Samfundsväsen, uppställt av Sigurd Erixon; ingen av dessa tvenne avdelningar

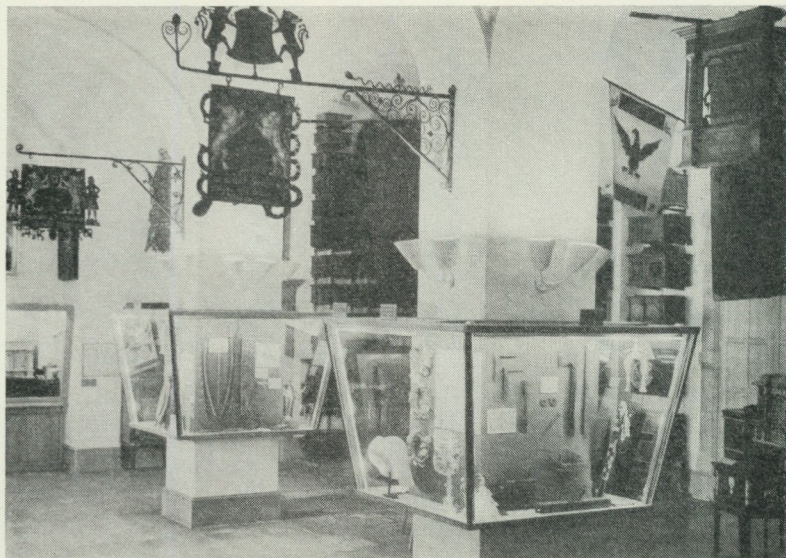

Etnologiska detaljer ur "Bondens hushåll" i Nordiska museet.

är för närvarande exponerad på grund av bristande utrymme. Dessa intentioner fullföljdes kanske ändå mer intensivt efter 1929, då bl. a. Dräktgalleriet för högre stånd, ordnat av Sigurd Wallin, Gösta Selling och Gunnel Hazelius-Berg, samt avdelningarna för Fiske (Eskeröd), Bondens hushåll och Allmogemöbler, båda av Sigfrid Svensson, nyskapades. Även för Folkdräkterna, tidigare insprängda i landskapsrummen, anordnades enhetliga utställningar i jättemontrar (Anna-Maja Nylén).

Den princip som följdes för dessa speciella grupper var den *funktionella* eller, som vi numera hellre skulle vilja säga, den *etnologiska*. Man tog sikte på att visa föremålen i deras bruksbetonade sammanhang, att låta dem inför åskådarna berätta om sidor av tillvaron förr och intill nu. Alltså i klar anslutning till Hazelius' vid museets tjugofemårsjubileum uttalade program: "Nordiska museet vill framställa folklivet i levande drag."

Under det sista kvartssekklet har denna etnologiska princip varit

Skråavdelningen ansluter sig till arkitekturen i den välvda bottenvåningen.

ledande för hela museets nyordning. I konsekvens härmed har också de salinska landskapsutställningarna successivt försvunnit; den sista (Skåne) borttogs så sent som i januari 1955.

Jämbördig med Allmogeavdelningen fanns ju sedan gammalt inom museet Avdelningen för de högre stånden. Dit räknades både herremän och borgare. Där hade, med undantag för skrå, hantverk och apotek, under Hazelius' tid knappast någon funktionell idé gjort sig gällande. När Gustaf Upmark och Axel Romdahl 1904 under Salins ledning satte i gång med uppordnandet beslöt man i stort sett följa den *historiska* principen. Föremål från en viss begränsad tidsepok borde grupperas tillsammans, varvid en växling skulle göras mellan verkliga och rekonstruerade interiörer, insprängda mellan rum med musealt uppställda montrar och möbler. Man började med Gustav Vasas regering och slutade med Oscar II:s. Denna anordning är med många senare förändringar och förbättringar än i dag förhanden, dock med den skillnaden att vi under 1930—1940-talen ur klarhetens synpunkt lokalt sepa-

rerat möbler och inredningsföremål från dräkter, husgeråd o. d. De senare blev då tyvärr husvillor, dvs. de måste förvaras utställda eller också placeras i trappor och vestibuler.

Situationen 1954 var sålunda den, att för en stor och betydelsefull del av högreståndsavdelningen en ur etnologisk synpunkt sammanhängande utställning ej förefanns. Detta gällde framför allt husgerådet: silver, porslin, glas, tenn, keramik och annat dylikt som hör samman med det som populärt betecknas "mat och dryck".

Det framstod därför för mig som ett synnerligen viktigt önskemål att innan jag den 31 december 1955 slutade vid museet finna ekonomiska möjligheter att sammanföra och uppordna denna avdelning på ett både etnologiskt och historiskt enhetligt och för museipubliken fattbart sätt. Tack vare uppmuntrande förståelse och ett frikostigt anslag från Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse — 192 500 kr — blev det möjligt för oss att under första delen av innevarande år tillfredsställa denna länge närda önskan. Från museets sida arbetade våren 1955 ett team bestående av avdelningsföreståndaren Brynolf Hellner samt Bengt Bengtsson och Gunnel Hazelius-Berg, utomordentligt skickligt biträdda av arkitekten Elias Svedberg som redan tidigare i samband med nyuppställningen av Bondens hushåll och omändringen av Lappavdelningen gjort mycket värdefulla insatser. Många andra av museets tjänstemän hjälpte med råd och dåd i detta stora företag som måste genomföras under högt tryck, alldenstund "Mat och dryck" borde invigas vid museibyggnadens återöppnande på våren 1955 efter dess årslånga reparation. Det gällde framför allt att få ett grepp om de viktiga kulturhistoriska problem som sammanhänger med födans art och anrättning liksom också med sättet för dess serverande vid måltider av olika slag. Här kunde Gösta Berg bidra med sin rika sakkunskap på olika områden.

Den 4 juni 1955 öppnades den nya museiavdelningen i närvaro av H. M. Konungen och H. K. H. Prinsessan Sibylla. Allmänhetens uppskattning var då och har sedermera efter hand blivit mycket stor. Vi har en livlig känsla av att de medel, som Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse nu liksom flera gånger tillförne

skänkt till Nordiska museet, verkligen kommit till en god och för hela vårt folk tacknämlig användning.

Den bildserie — tagen av museets fotografer Åke Wintzell och Åke Grundström — som nu följer, vill ge en föreställning om hur man sökt lösa det svåra problemet att skapa illusion av verklighet i interiörerna med dukade bord. Det har här gällt att inte göra rummen detaljerat realistiska utan endast antyda tidsstilen med lämpliga föremål och koncentrera illusionsverkan till de dukade borden och därmed också dra uppmärksamheten till utställningens huvudtema.

Den nya avdelningen för "Mat och dryck" i den utskjutande montern med barockens festmiddag.